

งานสร้างสุขภาคใต้ ปี ๕๐  
สุขอย่างพอเพียงตามวิถีคนใต้



# เกษตรและอาหาร (ข้าว) ที่เอื้อต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม





# สารบัญ

สถานการณ์ .....	5
1. สถานการณ์และกระบวนการสุขภาพภาคประชาชน	5
2. บทเรียนและความล้มเหลวจากระบบเกษตรแผนใหม่	6
3. จุดกำเนิดของข้าวและพันธุ์ข้าวไทย .....	8
4. สถานการณ์การปลูกข้าวของภาคใต้ .....	11
5. สถานการณ์ตลาดข้าว .....	14
ข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ .....	16
1. ความหมายของการเกษตรอินทรีย์ .....	16
2. การผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ .....	17
3. สถานการณ์ตลาด/ราคาข้าวเกษตรอินทรีย์ที่มีการผลิต ในประเทศไทย .....	18
4. ศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ในประเทศไทย .....	18
กรณีศึกษาจากพื้นที่ .....	20
1. กรณีศึกษา : เวทีเกษตรและอาหาร (ข้าว) ที่เอื้อต่อ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 1 ณ ลานวัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง .....	20
2. กรณีศึกษา : เวทีเกษตรและอาหาร (ข้าว) ที่เอื้อต่อ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 2 ณ บ้านเรียนรู้ เกษตรธรรมชาติบางแก้ว อ.บางแก้ว จ.พัทลุง .....	26
3. ผลที่เกิดขึ้น...จากการขับเคลื่อนประเด็นเกษตรและ อาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ ปี 2549 .....	32



## 1. สถานการณ์และกระบวนการสุขภาพภาคประชาชน

### 1.1 สถานการณ์สุขภาพประชาชนภาคใต้

ปัจจุบันคนในพื้นที่ทางภาคใต้มีภาวะแบกรับเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาของบุตร ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน-นอกบ้าน และค่าอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้เกิดการประหยัดที่ส่งผลร้ายมากกว่าผลดี เพราะวัตถุดิบที่นำมาทำอาหารมีคุณภาพต่ำ ทำให้ได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ

จึงเกิดเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพ มีโรคต่างๆ เข้ามาทำให้ร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วยได้ง่าย สาเหตุมาจากการกินอาหารที่ไม่ได้คุณภาพ ไม่มีคุณค่าทางอาหาร นอกจากนี้ในปัจจุบันมีอาหารจากต่างประเทศ ที่คนไทยเรียกว่าอาหารขยะเข้ามาแพร่หลาย และวัยรุ่นในเมืองไทยรับเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นอย่างเต็มอกเต็มใจ ทำให้คุณภาพชีวิตของวัยรุ่นไทยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ได้วางเอาไว้ ทำให้รัฐบาลเกิดค่าใช้จ่ายในการรับมือทางการแพทย์เพิ่มขึ้น และยังคงหาหนโยบายการแก้ไขปัญหานี้

ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเพราะต้องเร่งหาวิธีที่จะเพิ่มรายได้ให้ทันกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้หันมาใช้สารเคมีเป็นตัวเร่งผลผลิต สิ่งตามมาคือการที่ได้รับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นบ่อเกิดให้ร่างกายมีปัญหาสุขภาพอย่างชัดเจน

## 1.2 แบบแผนการดำเนินชีวิตและการบริโภค

- ความเสี่ยงจากการบริโภคอาหาร

### สารเคมี

- โรคมะเร็ง, โรคพิษจากสารปรอท, โรคผื่นแพ้ ฯลฯ  
เชื้อโรค (จุลินทรีย์)
- โรคท้องร่วง, อาหารเป็นพิษ อหิวาตกโรค ฯลฯ

### พิษ

- โบทูลิซึม (อาหารกระป๋อง, หน่อไม้ปิ้ง), พิษจากปลาปักเป้า ฯลฯ

### พฤติกรรมการกิน

- โรคอ้วน, โรคขาดสารอาหาร ฯลฯ
- ปัจจัยที่มีผลคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหาร

### สุขภาพ สุขภาวะ

- เกิดโรคต่างๆ ที่ไม่เคยพบเป็นโรคที่เกิดขึ้นจากกินอาหาร

- การขาดการออกกำลังกาย
- อุบัติเหตุ อุบัติภัย และความรุนแรง
- ปัญหาโรคเอดส์
- ปัญหาสุขภาพจิต

## 2. บทเรียนและความล้มเหลวจากระบบเกษตร แผนใหม่

การเกษตรดั้งเดิมเพื่อการยังชีพ และทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ที่อุดมสมบูรณ์ คือฐานการดำรงชีวิตที่สำคัญของชุมชนในอดีตที่มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันภายในชุมชนและระหว่างชุมชนมากกว่า การซื้อขายด้วยเงินตรา การปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตการเกษตรสู่ระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ เป็นการปรับเปลี่ยนแบบ “ลัทธิใหม่” โดยมี

ความเจริญของประเทศอารยตะวันตกเป็นแม่แบบ และเป้าหมายองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ในระบบเกษตรกรรมดั้งเดิมที่ก่อเกิด สะสม และตกทอดจากบรรพบุรุษเป็นเวลาหลายร้อยหลายพันปีหลายรุ่นอายุคน องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลายเหล่านี้ได้ถูกสังคมปัจจุบันพยายามล้มและละทิ้ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ประกาศใช้มาตั้งแต่ปี 2504 คือสัญลักษณ์ของการ “ลุ่มหลง” ต่ออารยธรรมตะวันตกโดยการทำเกษตรเคมีเชิงเดี่ยวเลียนแบบ เช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอ อ้อย ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน สัตว์เศรษฐกิจ กุ้ง ปลา ไก่ หมู วัว ฯลฯ ภายใต้ระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ล้นต้วองพึ่งพาองค์ความรู้และภูมิปัญญาตะวันตกไม่เพียงแต่ในขั้นตอนการผลิตเท่านั้น ยังรวมถึงขั้นตอนการขายผลผลิตหรือการจัดการผลผลิตและดำรงชีวิตประจำวัน

การผลิตในระบบเกษตรเคมีเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องจักรกล ปุ๋ยเคมี สารเคมีทางการเกษตร อาหารสำเร็จรูป ฯลฯ ล้วนแต่ต้องจ่ายเงินซื้อหามา และถ้าเงินทุนไม่เพียงพอ ก็ต้องไปกู้ยืมมาจาก ธกส. สหกรณ์ การเกษตร หรือนายทุนท้องถิ่น ทั้งนี้เกษตรกรคาดหวังจะได้ผลผลิตที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพสูง ซึ่งการจะได้มานั้นต้องแลกด้วยการลงทุนปัจจัยการผลิต และการดูแลรักษาอย่างเต็มที่ ขณะที่ราคาผลผลิตไม่สามารถรู้ล่วงหน้าและถูกกำหนดมาจากพ่อค่านายทุน ซึ่งล้วนแต่เป็นมาตรการเอารัดเอาเปรียบเกษตรกรและผู้บริโภค

การปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า นอกจากจะเป็นช่องทางให้กลุ่มทุนนิยมแสวงหากำไรแล้ว ยังเป็นปัญหาต่อเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคด้วย ทั้งสินค้าราคาแพงและปนเปื้อนสารเคมี รวมถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เสื่อมโทรมลง (ภานู พัทธ์ภัยเผ่า : ยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์วิถีไท สู่อาหารปลอดภัย เพื่อสุขภาพชุมชน)

### 3. จุดกำเนิดและพันธุ์ของข้าวไทย

#### 3.1 จุดกำเนิดของข้าวไทย

พันธุ์ข้าวที่มนุษย์เพาะปลูกในปัจจุบันพัฒนามาจากข้าวป่าในตระกูล *Oryza gramineae* สันนิษฐานว่า พืชสกุล *Oryza* มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนชื้นของทวีป Gondwanaland ก่อนผืนดินจะเคลื่อนตัวและเคลื่อนออกจากกันเป็นทวีปต่างๆ เมื่อ 230-600 ล้านปีมาแล้ว จากนั้นกระจายจากเขตร้อนชื้นของแอฟริกา เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ออสเตรเลีย อเมริกากลางและใต้ ข้าวสามารถเจริญเติบโตได้ตั้งแต่ความสูงระดับน้ำทะเลถึง 2,500 เมตรหรือมากกว่า ทั้งในเขตร้อนและเขตอบอุ่น ทั้งในที่ราบลุ่มจนถึงที่สูง ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่เส้นรุ้งที่ 53 องศาเหนือถึง 35 องศาใต้ มนุษย์ได้คัดเลือกข้าวป่าชนิดต่างๆ ตามความต้องการของตน เพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศ มีการผสมพันธุ์ข้ามระหว่างข้าวที่ปลูกกับวัชพืชที่เกี่ยวข้อง เกิดข้าวพื้นเมืองมากมายหลายสายพันธุ์ ซึ่งสามารถให้ผลผลิตสูง ปลูกได้ตลอดปี ก่อให้เกิดพันธุ์ข้าวปลูกที่เรียกว่า ข้าวลูกผสม ซึ่งมีปริมาณ 120,000 พันธุ์ทั่วโลกข้าวที่ปลูกในปัจจุบันแบ่งออกเป็นข้าวแอฟริกาและข้าวเอเชีย ข้าวแอฟริกา (*Oryza glaberrima*) แพร่กระจายอยู่เฉพาะบริเวณเขตร้อนของแอฟริกาเท่านั้น สันนิษฐานว่าข้าวแอฟริกาอาจเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ 1,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช ข้าวเอเชีย เป็นข้าวลูกผสมเกิดจาก *Oryza sativa* กับข้าวป่า มีถิ่นกำเนิดบริเวณประเทศอินเดีย บังคลาเทศ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปลูกกันอย่างแพร่หลายตั้งแต่อินเดีย ตอนเหนือของบังคลาเทศ บริเวณดินแดนสามเหลี่ยมระหว่างพม่า ไทย ลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้

ในเบื้องต้น มนุษย์ค้นพบวิธีปลูกข้าวแบบทำไร่เลื่อนลอย ดังปรากฏหลักฐานในวัฒนธรรมลุงซาน ประเทศจีน และวัฒนธรรมฮัวบีเนียน ประเทศเวียดนาม เมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว ต่อมา มนุษย์ค้นพบการทำนาหว่าน ดังปรากฏหลักฐานในวัฒนธรรมยางเซา บริเวณลุ่มแม่น้ำเหลือง ในวัฒนธรรมลุงซาน ประเทศจีน และวัฒนธรรม



ฮับนิเยน ประเทศเวียดนาม เมื่อ 5,000-10,000 ปีมาแล้ว  
ภูมิปัญญาด้านการปลูกข้าวพัฒนาสู่การปักดำ พบหลักฐานในวัฒนธรรม  
บ้านเชียงประเทศไทย เมื่อไม่ต่ำกว่า 5,000 ปีมาแล้ว ในประเทศไทย  
เมล็ดข้าวที่เก่าแก่ที่สุดที่พบมีลักษณะคล้ายข้าวปลูกของชุมชนสมัยก่อน  
ประวัติศาสตร์อายุราว 3,000-3,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช ได้แก่  
รอยแกลบข้าว ซึ่งเป็นส่วนผสมของดินที่ใช้ปั้นภาชนะดินเผาที่โนนนกทา  
ตำบลบ้านโคก อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นหลักฐานที่ยอมรับ  
กันโดยทั่วไปว่าเก่าแก่ที่สุด คือ ประมาณ 3,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช  
หลักฐานอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าสยามประเทศเป็นแหล่งปลูกข้าวมาแต่  
โบราณ อาทิ เมล็ดข้าวที่ขุดพบที่ถ้ำปุงสูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แสดงว่า  
มีการปลูกข้าวในบริเวณนี้เมื่อ 3,000-3,500 ปีก่อนคริสต์ศักราชหรือ  
ราว 5,400 ปีมาแล้ว แกลบข้าวที่ถ้ำปุงสูงมีทั้งลักษณะของข้าวเหนียว  
เมล็ดใหญ่ที่เจริญงอกงามอยู่ในที่สูง เป็นข้าวไร่และข้าวเจ้า แต่ไม่พบ  
ลักษณะของข้าวเหนียวเมล็ดป้อมหรือข้าวพวก Japonica เลย แหล่ง  
โบราณคดีที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบรอยแกลบข้าวผสมอยู่กับ  
ดินที่นำมาปั้นภาชนะดินเผา กำหนดอายุได้ใกล้เคียงกับแกลบข้าวที่ถ้ำ  
ปุงสูง คือ ประมาณ 2,000-3,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช ลักษณะเป็น  
ข้าวเอเชีย (*Oryza sativa*) หลักฐานการค้นพบเมล็ดข้าว เถ้าถ่านในดิน  
และรอยแกลบบนเครื่องปั้นดินเผา

ที่โคกพนมดี อำเภอพนมสนิคม จังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นถึง  
ชุมชนปลูกข้าวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ชายฝั่งทะเล นอกจากนี้ยังพบ  
หลักฐานคล้ายดอกข้าวป่าเมืองไทยที่ถ้ำเขาทะลุ จังหวัดกาญจนบุรี อายุ  
ประมาณ 2,800 ปีก่อนคริสต์ศักราช (อาจก่อนหรือหลังจากนั้นประมาณ  
300 ปี) ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อยุคหินใหม่ตอนปลายกับยุคโลหะตอนต้น

ส่วนหลักฐานภาพเขียนบนผนังถ้ำหรือผนังหินอายุไม่น้อยกว่า  
2,000 ปี ที่ผาหมอนน้อย บ้านตากุ่ม ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม  
จังหวัดอุบลราชธานี บันทึกการปลูกธัญพืชอย่างหนึ่งมีลักษณะเหมือน  
ข้าว ภาพควายในแปลงพืชคล้ายข้าว อาจตีความได้ว่ามนุษย์สมัยนั้น



ภาพเขียนที่ฝาผนังผาแต้ม

รู้จักข้าว หรือการเพาะปลูกข้าวแล้ว ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี สรุปไว้เมื่อปี พ.ศ.2535 ว่า “ประเทศไทยทำนาปลูกข้าวมาแล้วประมาณ 5471 ปี ผลของการขุดค้นที่โนนนกทาสันับสนุนสมมติฐานที่ว่าข้าวเริ่มปลูกในทวีปเอเชียอาคเนย์ในสมัยหินใหม่ จากนั้นแพร่ขึ้นไปประเทศอินเดีย จีน ญี่ปุ่น และเกาหลี”

### 3.2 พันธุ์ของข้าว

ข้าวที่นิยมบริโภคมีอยู่ 2 สปีชีส์ใหญ่ๆ คือ

- *Oryza glaberrima* ปลูกเฉพาะในเขตร้อนของแอฟริกาเท่านั้น
- *Oryza sativa* ปลูกทั่วไปทุกประเทศ ข้าวเอเชียแบ่งออกเป็น 3 สายพันธุ์

**ข้าวสายพันธุ์แรก** เรียกว่าสายพันธุ์ Senica หรือ Japonica ปลูกบริเวณแม่น้ำเหลืองของจีน แพร่ไปยังเกาหลีและญี่ปุ่นเมื่อประมาณ 300 ปีก่อนคริสต์ศตวรรษ เป็นข้าวเมล็ดป้อม

**ข้าวสายพันธุ์ที่สอง** เรียกว่า Indica เป็นข้าวเมล็ดยาวปลูกในเขตร้อนแพร่สุดอนใต้ของอินเดีย ศรีลังกา แหลมมาลายู หมู่เกาะต่างๆ และลุ่มแม่น้ำแยงซีของจีนประมาณคริสต์ศักราช 200

**ข้าวสายพันธุ์ที่สาม** คือ ข้าวชวา (Javanica) ปลูกในอินโดนีเซีย ประมาณ 1,084 ปีก่อนคริสต์ศักราช จากนั้นแพร่ไปยังฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น ข้าวในเอเชียแพร่เข้าไปในยุโรปและแอฟริกา สู่อเมริกาใต้ อเมริกากลาง เข้าสู่สหรัฐอเมริกาครั้งแรกประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยนำเมล็ดพันธุ์ไปจากหมู่เกาะมาดากัสการ์

ข้าวที่ปลูกในประเทศไทยเป็นพวก Indica ซึ่งแบ่งออกเป็น ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว นอกจากนี้ข้าวยังได้ถูกมนุษย์คัดสรรและปรับปรุงพันธุ์มาโดยตลอดตั้งแต่มีประวัติศาสตร์การเพาะปลูก ข้าวในปัจจุบันจึงมีหลายหลายพันธุ์ทั่วโลกที่ทำให้รสชาติและประโยชน์ใช้สอยต่างกันไป พันธุ์ข้าวที่มีชื่อเสียงระดับโลกของไทย คือ ข้าวหอมมะลิ

## 4. สถานการณ์การปลูกข้าวในภาคใต้

การปลูกข้าวในภาคใต้มีการปลูกกันหลายจังหวัด แต่ที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด คือ นครศรีธรรมราชเป็นอันดับ 1 พัทลุงเป็นอันดับ 2 รองลงมาคือ สงขลา สุราษฎร์ธานี ปัตตานี ตรัง ชุมพร สตูล กระบี่ ยะลา ระนอง พังงาและภูเก็ต ตามปริมาณการปลูก จากการสำรวจข้าวพันธุ์พื้นเมืองภาคใต้ของคุณทวีสิทธิ์ ทองช่อม เมื่อปี พ.ศ.2527 ใน 14 จังหวัด 107 อำเภอ พบว่า ภาคใต้มีการปลูกข้าวพันธุ์พื้นบ้านจำนวนทั้งหมด 307 สายพันธุ์ (*ทวีสิทธิ์ ทองช่อม : ข้าวพื้นเมืองพันธุ์นิยมในภาคใต้*)

เมื่อเวลาผ่านไป 20 กว่าปี พบว่า จากที่เคยมีพันธุ์มากถึง 307 สายพันธุ์ สำรวจพบแค่ 122 สายพันธุ์ และยังมีปลูกอยู่ที่สามารถเก็บตัวอย่างได้มี 21 สายพันธุ์ คือ เข้มทอง, ดอกยอม, ไข่มดรีน, ไร่เลี้ยง, นกเขา, ลูกขนานดอน, หัวนา, เม็ดเขือ, เล็บนกบ้าน, เล็บนก, หอมจันทร์, จำปาเหลือง, หอมมะลิบ้าน, ดอกยอมนา, เหนียวเปลือกดำ, ลังขี้หยด, เหนียวสงขลา, เข้มทอง, ซ่อจำปา, ซ่อदान, ซ่องรี, อบบางแก้ว และสาเหตุที่ทำให้ข้าวพื้นเมืองลดหายไปก็คือ การปลูกเพื่อ

สนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก โดยผ่านการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ทำให้ต้องเลิกการปลูกข้าวพันธุ์พื้นบ้าน แต่ก็เป็นที่น่ายินดีเมื่อมีกลุ่มชาวบ้านที่สังเกตเห็นปรากฏการณ์ดังกล่าว แล้วลุกขึ้นมา รวมกลุ่มเพื่อสืบค้นหาพันธุ์ข้าว แลกเปลี่ยนและอนุรักษ์ เช่น กลุ่มเกษตรกรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำปากพนัง ตอนบน หรือ กลุ่มเรียนรู้เกษตรธรรมชาติบางแก้ว เป็นต้น โดย ตัวอย่างของพันธุ์ข้าวในภาคใต้ มีดังนี้

## ข้าวนางพญา

เป็นข้าวพื้นเมืองที่ปลูกได้เฉพาะฤดูนาปี รวบรวมพันธุ์มาจากนาของชาวนาใน อ.ปากพนัง เมื่อปี 2493 ทำการคัดเลือกสายพันธุ์จนได้พันธุ์ 37-30-132 ซึ่งให้ผลผลิตสูง เมล็ดยาว เมล็ดดี ได้รับการพิจารณาพันธุ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2505 ลักษณะประจำพันธุ์คือ ลำต้นเป็นสีเขียว แตกกอดี ใบสีเขียว คอรวงยาว เมล็ดข้าวเรียวยาว สีขาวเปลือกเป็นสีขาว ต้านทานโรคได้ดี

## ข้าวเข้มทอง

เป็นข้าวพื้นเมืองที่พบมากที่ลุ่มน้ำปากพนัง เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูก ทำการคัดเลือกพันธุ์จากแปลงเกษตรของ จ.พัทลุง จ.นครศรีธรรมราช และ จ.สงขลาได้ 15 สายพันธุ์ จากนั้นก็ทำการปลูกแบบรวงต่อแถว คัดเอาแต่สายพันธุ์เด่นๆ จนได้ข้าวพันธุ์เข้มทอง (PTLC97001) จากแปลงเกษตร จ.พัทลุง ซึ่งเมื่อเทียบกันใน 3 แปลงทดลองให้ผลผลิตเท่ากับ 495 ก.ก./ไร่ คุณภาพทางเคมี มีอมิโลสปานกลาง (24.14%) ลักษณะประจำพันธุ์คือ เมล็ดข้าวเปลือกมีสีเหลืองทอง ความยาวข้าวกล้อง 7.24 ม.ม. เมล็ดข้าวสารยาวเรียวยาว ท้องไข่น้อย (0.06) คุณภาพดีเมื่อหุงสุกจะมีสีขาว ผิวมัน อ่อนนุ่มไม่เหนียวมาก และไม่แข็งกระด้าง เหมาะกับการปลูกในพื้นที่ทำนาอาศัยน้ำฝน ปลูกทดแทนข้าวที่ให้ผลผลิตต่ำ

## ข้าวสังข์หยด

เป็นข้าวพื้นเมือง มีแหล่งปลูกดั้งเดิมอยู่ในจังหวัดพัทลุง ปลูกกันมานานไม่ต่ำกว่า 50 ปี ได้มีการเก็บรวบรวมพันธุ์จากแหล่งปลูก จาก ต.ท่ามะเดื่อ อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง (ปัจจุบันอยู่ในเขต อ.บางแก้ว) หลังจากนั้นในปี 2530 มีการปรับปรุงพันธุ์โดยเลือกพันธุ์ข้าวแบบหมู่ (Mass Selection) จนได้สายพันธุ์ที่ดี มีความสม่ำเสมอตามลักษณะประจำพันธุ์ คือ มีลักษณะเมล็ดเรียวยาว อายุเบา ปริมาณอมิโลสต่ำ ข้าวสารมีสีขาวขุ่น ข้าวกล้องมีเยื่อหุ้มเมล็ดสีขาวปนแดงจางๆ จนถึงแดงเข้ม เมื่อบริโภคจะมีความนุ่มมาก และยังคงนุ่มอยู่เมื่อเย็นตัวลง

## ข้าวเล็บนกปัตตานี

ได้จากการเก็บรวบรวมข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่นิยมปลูกทางภาคใต้ โดยนักวิชาการจากสถานีทดลองข้าวปัตตานี เมื่อปี พ.ศ.2527 จำนวน 307 พันธุ์ จาก 107 อำเภอ 14 จังหวัด ปลูกคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ และคัดเลือกพันธุ์บริสุทธิ์ จนได้สายพันธุ์เล็บนก (PTNC84210)

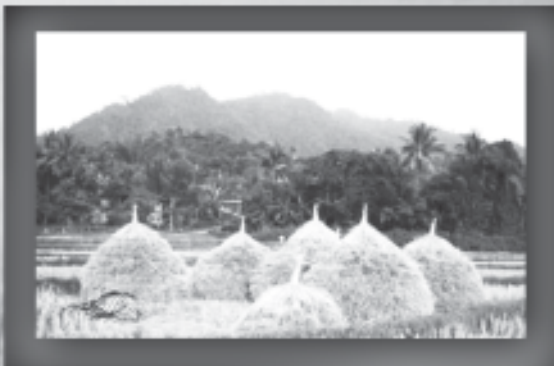
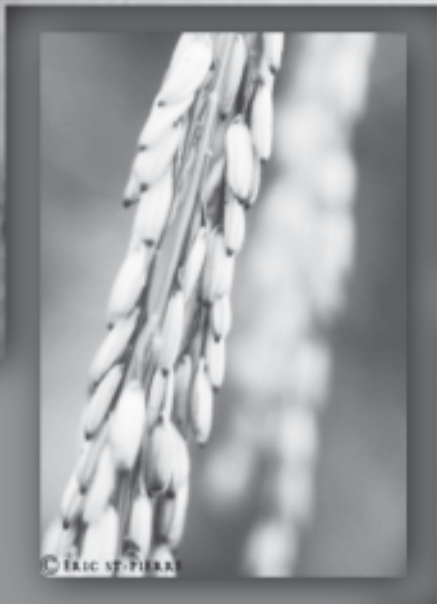
## ข้าวเจียงพัทลุง

เป็นข้าวเจ้าพันธุ์พื้นเมือง มีชื่อเดิมหลายชื่อได้แก่ ขาวกาหวิน เปอรวิต ขาวมาเล บางแก้ว นายเจียง ทองเรือง เกษตรกรอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ได้นำข้าวพันธุ์นี้จากอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ไปปลูกที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอรอนดง เป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2517 เพื่อแก้ปัญหาความแห้งแล้ง ฝนทิ้งช่วงปลายฤดู และเป็นที่ยอมรับปลูกแพร่หลาย ในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ.2530 สถานีทดลองข้าวปัตตานีได้เก็บรวบรวมข้าวพันธุ์ดังกล่าวจากแปลงนาเกษตรกรในอำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา และทำการคัดเลือกแบบหมู่จนได้สายพันธุ์เจียงพัทลุง

## 5. สถานการณ์ตลาดข้าว

สถานการณ์ตลาดข้าวในปัจจุบันมีการคาดการณ์ว่าผลผลิตข้าวในตลาดโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากประเทศผู้ผลิตข้าวรายสำคัญของโลกฟื้นตัวจากภาวะสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย ประเทศผู้ผลิตข้าวที่น่าจับตามอง คือ จีนและเวียดนาม โดยทั้งสองประเทศนี้ผลผลิตข้าวยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจีนนั้นผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด ทำให้จีนลดการนำเข้าข้าวลง โดยมีนโยบายส่งเสริมให้คนจีนบริโภคข้าวที่ผลิตได้ในประเทศ สำหรับไทยคาดการณ์ว่าปริมาณการผลิตข้าวนั้นจะเพิ่มขึ้น อันเป็นผลมาจากราคาข้าวที่อยู่ในเกณฑ์สูงจึงทำให้เกษตรกรขยายการปลูก รวมทั้งปริมาณน้ำมีเพียงพอ ไม่ประสบปัญหาฝนทิ้งช่วง

ในขณะที่การค้าข้าวในตลาดโลกมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากความต้องการนำเข้าข้าวลดลง จากการศึกษาหลายประเทศขยายปริมาณการผลิตข้าวภายในประเทศของตนเพิ่มขึ้น ดังนั้นการค้าข้าวในอนาคตจะมีการแข่งขันแย่งตลาดรุนแรงมากขึ้น ทำให้คาดการณ์ได้ว่าราคาข้าวในตลาดโลกมีแนวโน้มอ่อนตัวลง สำหรับการส่งออกข้าวของไทยในอนาคตคาดว่าปริมาณการส่งออกข้าวน่าจะสูงขึ้น แต่มูลค่าการส่งออกจะเพิ่มขึ้นไม่มากนัก อันเป็นผลมาจากราคาส่งออกที่คาดว่าจะมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา เนื่องจากต้องเผชิญการแข่งขันอย่างรุนแรงทั้งจากเวียดนาม อินเดีย และสหรัฐฯ ซึ่งเท่ากับว่าในอนาคตจะมีการแข่งขันในด้านราคาอย่างรุนแรง หรืออาจกล่าวได้ว่าตลาดเป็นของผู้ซื้อ เนื่องจากประเทศผู้ซื้อข้าวสามารถเลือกซื้อข้าวได้จากหลายแหล่ง และมีอำนาจในการต่อรอง ประเด็นการค้าข้าวในอนาคตที่น่าติดตามคือ ไทยต้องเข้าไปแย่งส่วนแบ่งตลาดข้าวของไทยกลับคืนมาหลังจากที่เสียตลาดบางส่วนไปในปีก่อน และพยายามเจาะขยายตลาดส่งออกข้าวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะตลาดโอเชียเนีย



# ข้าวแบบเกษตรอินทรีย์

## 1. ความหมายของเกษตรอินทรีย์

การป้องกันโรค และแมลง รวมทั้งวัชพืชต่างๆ ส่วนใหญ่ เกษตรกรจะใช้สารเคมีที่มีขายอยู่ในท้องตลาดเป็นตัวกำจัด เพราะง่าย สะดวก ประหยัดเวลา แต่เกษตรกรไม่คำนึงถึงผลเสียที่มาจากใช้สารเคมี หรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับการสารเคมีอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพกันมากในปัจจุบัน ซึ่งผลเสียเหล่านี้ได้ทำลายชีวิตเกษตรกร ทั้งทางตรงและทางอ้อม สารเคมีที่พบในโลกของเรามีมากถึง 600,000 ชนิด และยังมีสารเคมีเกิดขึ้นใหม่วันละ 1,000 ชนิด และหนึ่งในนั้น เป็นสารเคมีที่ใช้ในการทำเกษตร

องค์การอาหารและเกษตรแห่งประชาชาติได้สำรวจพบว่า มีคนป่วยด้วยสารเคมีมากถึงปีละ 750,000 คน และเสียชีวิตปีละ 50,000 คน อดีตประชากรในประเทศไทยมีการเสียชีวิตด้วยสาเหตุต่างๆ รวมทั้งโรคมะเร็งที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอยู่อันดับที่ 3 แต่ในปัจจุบันประชากรในประเทศได้เสียชีวิตด้วยสาเหตุของโรคมะเร็งเป็นอันดับ 1 แทนที่ อุบัติเหตุติดต่อกันถึง 2 ปี มากถึง 50,000 ราย ส่วนหนึ่งมาจากการรับประทานอาหารที่ไม่สะอาด มีสารเคมีปนเปื้อน ยังเป็นตัวทำลายระบบประสาทและกล้ามเนื้อของร่างกาย และยังทำให้แมลงศัตรูพืชมีภูมิต้านทานเพิ่มขึ้นทำให้ต้องใช้สารเคมีเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีผลต่อสิ่งแวดล้อมทำให้พันธุ์พืชดั้งเดิมสูญหายอีกด้วย

แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่ใช้สารเคมีในการดูแลรักษา แปลงนา แต่จะใช้วิธีเกษตรอินทรีย์ นั่นคือ การผลิตแบบคำนึงถึงสภาพแวดล้อมแบบรักษาสมดุลของธรรมชาติ และรักษาความหลากหลายของทางระบบการจัดการนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นสารเคมี ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช



และฮอร์โมนต่างๆ เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยชีวภาพ ในการปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ แข็งแรงต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ทำให้ผลผลิตที่ได้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมด้วย

## 2. การผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์

การผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตข้าวที่ไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เช่น ปุ๋ยเคมี สารควบคุมการเจริญเติบโต สารควบคุมและกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรคแมลงและสัตว์ศัตรูข้าว ตลอดจนสารเคมีที่ใช้รมเพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูข้าวในโรงเก็บ การผลิตข้าวอินทรีย์นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัยจากสารพิษแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนอีกด้วย

การผลิตข้าวอินทรีย์เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่เน้นเรื่องของธรรมชาติเป็นสำคัญ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การรักษาสมดุลธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน เช่น ปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยการปลูกพืชหมุนเวียน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และวัสดุอินทรีย์ในไร่นา หรือจากแหล่งอื่นควบคุมโรคแมลงและสัตว์ศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสาน ที่ไม่ใช่สารเคมี การเลือกใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสม มีความต้านทานโดยธรรมชาติ รักษาสมดุลของศัตรูธรรมชาติ การจัดการพืช ดิน และน้ำให้ถูกต้องเหมาะสมกับความต้องการของต้นข้าว เพื่อทำให้ต้นข้าวเจริญเติบโตได้ดี มีความสมบูรณ์แข็งแรงตามธรรมชาติ การจัดการสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมต่อการระบาดของโรคแมลงและสัตว์ศัตรูข้าวเป็นต้นการปฏิบัติเช่นนี้ก็สามารทำให้ต้นข้าวที่ปลูกให้ผลผลิตสูงในระดับที่น่าพอใจ เทคโนโลยีการผลิตข้าวอินทรีย์มีขั้นตอนการปฏิบัติเช่นเดียวกับการผลิตข้าวโดยทั่วไป จะแตกต่างกันตรงที่ต้องหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในทุกขั้นตอนการผลิต

### 3. สถานการณ์ตลาด/ราคาข้าวเกษตรอินทรีย์ที่มีการผลิตในประเทศไทย

มีการสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ผลผลิตที่ผลิตออกมาจะส่งขายไปยังตลาดต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นประเทศแถบยุโรป ราคาข้าวเปลือกอินทรีย์จะได้ราคาสูงกว่าข้าวเปลือกทั่วไปถึงร้อยละ 10 ส่วนราคาข้าวสารที่วางจำหน่ายในประเทศจะมีราคาสูงกว่าถึงร้อยละ 20 ในต่างประเทศราคาของข้าวขาวดอกมีราคาใกล้เคียงกับข้าวพันธุ์บาสมาดิ

### 4. ศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ในประเทศไทย

ประเทศไทยมีศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์สูงมาก เพราะมีพื้นที่นา ทรัพยากรน้ำและปัจจัยแวดล้อมทั่วไปเหมาะแก่การทำนา มีความหลากหลายของพันธุ์ข้าวที่ปลูก เกษตรกรไทยคุ้นเคยกับการผลิตข้าวมาหลายศตวรรษ การผลิตข้าวของประเทศไทยในสมัยก่อนเป็นระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ เพราะไม่มีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ต่อมาในปัจจุบันถึงแม้จะมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ในนาข้าว แต่ก็ยังมีใช้ในปริมาณน้อย ส่วนเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการผลิตข้าวอินทรีย์ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศอยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยและพัฒนา โดยจัดเป็นนโยบายเร่งด่วน

จากปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ความพร้อมในด้านทรัพยากรบุคคล และเทคโนโลยีที่เหมาะสมการผลิตข้าวอินทรีย์ ที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นถึงศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ในประเทศ เพื่อเป็นทางเลือกของเกษตรกร นอกจากผลิตเพื่อส่งออกจำหน่ายนำเงินตราเข้าประเทศแล้ว ยังสามารถขยายการผลิตเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศ เพื่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทยรวม ถึงการลดปัญหามลพิษที่กำลังประสบอยู่ในภาวะในปัจจุบันอีกด้วย



# กรณีศึกษาจากพื้นที่

**กรณีศึกษา : เวทีเกษตรกรและอาหาร (ข้าว)  
ที่เอื้อต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 1  
ณ ลานวัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง  
วันที่ 8 ตุลาคม 2550 (เวลา 13.00-17.00 น.)  
จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 30 คน**

การได้พบกับเกษตรกร (ชาวนา) โดยตรงมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างคณะผู้ทำงานกับกลุ่มเกษตรกรที่ทำนา (ชาวนา) จึงได้ข้อมูลและปัญหาต่างๆ ที่เป็นความจริงมากที่สุด โดยเกษตรกรได้เล่าถึงความแตกต่างระหว่างอดีตและปัจจุบันในการทำงานที่ผ่านมา บอกเล่าถึงปัญหาของการทำนา ขั้นตอนการทำนา (การขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชน หรือเรียกว่าการออกปาก หรือภาษาท้องถิ่นตะโหมด “ซอ”) สายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองต่างๆ ที่พบในท้องถิ่น ศัตรูพืชและปัญหาที่พบเกี่ยวกับการทำนา

## ความแตกต่างระหว่างอดีตและปัจจุบันในการทำงาน

การทำนาของเกษตรกรใน ต.ตะโหมด มีสมาชิกที่ทำนาอย่างต่อเนื่องอยู่หลายรายแต่ละรายจะมีพื้นที่ที่รวมจากการรวบรวมในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมีอยู่ประมาณ 63 ไร่ และส่วนใหญ่จะทำนาแบบนาดำ ซึ่งปัจจุบันการทำนาจะนิยมการว่าจ้าง เพราะสะดวกง่ายและเป็นการตัดขั้นตอนต่างๆ ที่จะตามมา เช่น การว่าจ้างไม่ต้องการตอบแทนหรือแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือน้ำใจ แต่จะมีการตอบแทน

หรือแลกเปลี่ยนกันในรูปแบบแบบเงินตรา ไม่มีข้อผูกมัด จ่ายเงินเสร็จก็แยกกันได้เลย หากต้องการใช้ประโยชน์ก็ว่าจ้างกันใหม่ ในปัจจุบันจะเน้นเรื่องของทุนนิยม มากกว่าทุนสังคม (การทำงานซ้ำ)

จากการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตนี้เอง ทำให้ปุ๋ยเคมีเข้ามา มีบทบาทในการทำการเกษตรมากที่สุด การเพาะปลูกทุกอย่างต้องใช้สารเคมีเป็นส่วนประกอบ ซึ่งมีความแตกต่างจากสมัยก่อน เพราะการทำนาในสมัยก่อนประมาณ 30-40 ปี ที่ผ่านมามีไม่ต้องใช้สารเคมีหรือปุ๋ยเคมีเป็นตัวดูแลรักษา แต่จะใช้ปุ๋ยธรรมชาติ นั่นก็คือ การใช้ปุ๋ยขี้ค่างคาวที่ได้จากถ้ำบนเขา (ไผ่ยา) เป็นตัวบำรุงและป้องกันการทำลายจากศัตรูข้าว แต่วิธีนี้จะมีปัญหาในเรื่องของการรบกวนจากตัวядหนอนกอ ซึ่งก็มีวิธีแก้โดยการปล่อยน้ำออกจากนาให้แห้ง เพราะหนอนกอจะลอยตามน้ำไปกัดกินต้นกล้า แต่ถ้าน้ำแห้งมันก็จะตายไปเอง สมัยก่อนจะเน้นการร่วมมือร่วมใจกัน หรือที่เรียกว่าการ “ออกปาก (การขอความช่วยเหลือ)” จากคนในหมู่บ้านหรือในวงศ์เครือญาติ เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน เมื่อเสร็จจากแปลงนาก็หมุนเวียนไปดำนาแปลงอื่นๆ จนครบและจะมีเลี้ยงอาหารเป็นการตอบแทนด้วย

## ปัญหาที่พบในการทำงาน

ปัญหาที่เห็นได้อย่างชัดเจนมากที่สุดก็คือ การทิ้งนาให้ร้าง เพราะขาดคนทำ และการมีอาชีพอื่นๆ ที่เข้ามาทดแทนการทำงาน นั่นคือ การทำสวนยางและปาล์มเพราะผลผลิตและรายได้จะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า แต่การทำงานต้องรอเวลาและบางครั้งขาดทุน เนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่แน่นอน ทั้งยังต้องระวังปัญหาจากศัตรูก่อทำลาย อย่างเช่น หนอน เพลี้ย หอยเชอรี่ หนู ที่คอยทำลายต้นข้าว ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลทำให้จำนวนของเกษตรกรที่ทำงานลดลงอย่างเห็นได้ชัด บางพื้นที่แทบจะไม่มีการทำงานอีกเลย และพื้นที่นาเก่าก็ถูกตัดแปลงไปทำอาชีพอย่างอื่นจนไม่เหลือแม้ที่นาร้างให้ได้เห็นเลย

อีกเหตุผลที่ไม่ค่อยมีการทำนา คือปัญหาการขาดทุน เพราะไม่มีน้ำในการทำนาสม่ำเสมอ แต่จะมีการปล่อยน้ำเป็นเวลา ทำให้การทำนาไม่สามารถควบคุมได้ หากเริ่มนับตั้งแต่เริ่มการทำนาจนถึงการเก็บเกี่ยวและสีข้าว ผลกำไรเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วจะได้ไร่ละ 1,000 บาท ซึ่งไม่คุ้มกับการลงทุนจึงมีการปลูกเพื่อการบริโภคกันในครัวเรือนเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าการทำงานไม่พร้อมกันและการปลูกข้าวที่มีพันธุ์ต่างกัน ทำให้การเดินทางไปเก็บเกี่ยวข้าวของแปลงที่อยู่ตรงกลางไม่สะดวก

## วิธีการแก้ปัญหา

จากปัญหาดังกล่าว วิธีการแก้ปัญหาสามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งล้วนเป็นวิธีแบบภูมิปัญญาชาวบ้านที่น่าจะรักษาเอาไว้ อย่างเช่น การปลูกถั่วเขียวควบคู่กับการปลูกข้าว เมื่อต้นถั่วเขียวเติบโตจะขึ้นคลุมต้นข้าว ทำให้ศัตรูข้าวไม่สามารถเข้าไปทำลายต้นข้าวได้ และเมื่อถึงเวลาต้นถั่วเขียวจะหมดอายุแห้งตายไปเอง ต้นข้าวก็มีความแข็งแรงทนทานได้ทั้งโรคและศัตรูข้าว หรือจะเป็นการกางหว่านา วิธีนี้นอกจากจะให้ประโยชน์ในเรื่องของการกำจัดที่อยู่อาศัยของพวกหนู ปู ได้แล้วยังช่วยในเรื่องของการรักษาหว่านาให้มองเห็นได้ชัด ปลอดภัยเมื่อเดินผ่านอีกด้วย และการปล่อยน้ำเข้าสู่แปลงนา วิธีนี้เป็นการกำจัดต้นหญ้าได้ผลมาก เพราะน้ำท่วมขังต้นหญ้าก็ตาย แต่ต้นข้าวจะอยู่ในแปลงนาจึงค่อยๆ ปล่อยน้ำออกเพื่อป้องกันหนอนกอที่ลอยอยู่บนพื้นน้ำจะมาทำลายต้นกล้า และหอยเชอรี่เป็นปัญหามาก เพราะมีจำนวนมาก ยากต่อการกำจัดแม้จะทำลายไปแล้วแต่เวลาเพียงสั้นๆ ก็กลับมาระบาดอีก ส่งผลทำให้ต้นกล้าถูกทำลายและเกษตรกรไม่สามารถป้องกันได้ สำหรับเรื่องของหอยเชอรี่ สามารถนำมาทำประโยชน์ได้คือ การนำมาทำเป็นน้ำหมักธรรมชาติ เมื่อทำอย่างนี้แล้วจะได้ประโยชน์ทั้งสองทางคือ กำจัดหอยเชอรี่ และได้น้ำหมักมาใช้ในแปลงนาฆ่าศัตรูข้าวได้ด้วย

## สายพันธุ์ข้าวที่พบใน ต.ตะโหมด

### ข้าวนา

- ข้าวตุน
- ข้าวเหละหอม
- ข้าวเบาช่องควน
- ข้าวช่อไพร
- ข้าวห้วนนา
- ข้าวหนูนห้อง
- ข้าวกลม
- ข้าวลูกยอ
- ข้าวนั่งนาค

### ข้าวไร่

- ข้าวดอกยอ
- ข้าวเหนียวไร่ (ข้าวเหนียว)
- ข้าวทองสาย

ยังพบข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่หายไปอีก 2 พันธุ์คือ ข้าวหอม-ดำ ข้าวห้วนนา ที่มีการปลูกกันอยู่ที่แปลงของคุณลุงวิฑูรย์ หนูเสน แปลงเดียว

## ขั้นตอนการปลูกข้าว

### 1. การคัดพันธุ์

ทำการคัดพันธุ์ข้าวที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยจะทำการคัดกันในแปลงนา เพื่อคัดเลือกรวงที่มีความสมบูรณ์ มีขนาดใหญ่ เมล็ดเต็ม แล้วนำมาแยกเมล็ดข้าวและฟางออกจากกัน จากนั้นนำเมล็ดข้าวมาฟัด เพื่อคัดเลือกเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ออก แล้วนำเมล็ดข้าวที่คัดเลือกว่าดีแล้วตากให้แห้ง เก็บไว้ทำพันธุ์ในปีต่อไป

## 2. การเตรียมพื้นที่ (เตรียมนา)

- 1.1 การไถตะ คือการเตรียมดินสำหรับปลูกข้าว โดยมีการปรับดินให้มีระดับพื้นเสมอกัน อย่าให้เอียงข้างใดข้างหนึ่ง
- 1.2 ไถแปร คือการไถซ้ำเพื่อทำการปลูกข้าว
- 1.3 ทำเทือก (การตกกล้า 1 เดือน)
- 1.4 การปักดำต้นกล้า

## 3. การตกกล้า

การตกกล้ามีวิธีการคือ นำเมล็ดข้าวเปลือกไปแช่น้ำ 1 คืน จากนั้นนำขึ้นจากน้ำทิ้งไว้ประมาณ 2 คืน ร่อนต้นกล้าออก นำไปหว่านทิ้งไว้ประมาณ 25 วัน เมื่อต้นกล้ามีอายุครบก็สามารถถอนไปดำได้

## วิธีการทำนา

วิธีการทำนาใน ต.ตะโหมด มี 2 แบบคือ

- การทำนาแบบหว่าน ข้าวที่ใช้คือ ข้าวหอมปทุม นิยมทำแบบนาปรัง (ข้าว 3 เดือน)
- การทำนาแบบดำ ข้าวที่ใช้คือ ข้าวเล็บนก ข้าวสังข์หยด นิยมทำแบบนาหยาบ (ข้าว 5 เดือน)

นอกจากนี้ยังมีการทำไร่ใน ต.ตะโหมด ซึ่งจะปลูกข้าวเหนียวดำ เพราะมีราคาแพง

## แปลงนาที่ทำแบบเกษตรอินทรีย์ของ คุณลุงวิฑูรย์ หนูเสน

มีแปลงเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกทุกอย่างในสวนยาง มีพื้นที่การทำนา 9 ไร่ โดยเน้นการปลูกข้าวพันธุ์หอมดำและข้าวหว่าน (ซึ่งแม้เป็นคนนำมาปลูกเป็นคนแรกทำให้มีการเรียกชื่อของข้าวว่า “ข้าว



นางแจ็ด” มาปลูกแบบโล 2 ครั้ง) มีขั้นตอนการทำนา 3 ขั้นตอนคือ การตัดพันธุ์ การเลือกรวง และการแลกนา ซึ่งต้นกล้าที่ใช้ในการปลูก มาจากการทดลองนำเมล็ดข้าว 100 เมล็ดไปทดลองปลูกเพื่อดูอัตราการ เจริญเติบโตของเมล็ดข้าว ดูเปอร์เซ็นต์การงอก แล้วทำการเลือกพันธุ์ ที่มีความสมบูรณ์ที่สุดไปปลูก โดยการนำเมล็ดข้าวที่ได้ไปคลุกกับไม้ยา (ซีค่างควา) พร้อมกับเมล็ดถั่วเขียว ใช้ปุ๋ยธรรมชาตินั้นก็คือ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก หย่อนลงช่องข้าว จะช่วยทำให้ต้นข้าวมีต้นใหญ่และแข็งแรง จากนั้นก็ขังน้ำในแปลงเพื่อรอเมล็ดข้าวงอก ทำแบบนี้ยังมีปลาอยู่ใน ท้องนาอีกด้วย เพราะไม่มีสารเคมีใส่ตัวน้ำอื่นๆ ก็อาศัยอยู่ได้ด้วย

คุณลุงวิฑูรย์เล่าให้ฟังว่า เมื่อตอนเด็กๆ เคยช่วยนม (แม่) ทำนา แล้วบ่นว่าร้อน นมได้ยินก็บอกว่าให้อดทน เพราะการที่เราทำนา นี้เหมือนกับการสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ จากคำพูดของนมในวันนั้น ก็จดจำและนำมาปฏิบัติถึงทุกวันนี้

การดูแลรักษาข้าวจะใช้ปุ๋ยชีวภาพในการบำรุงและรักษาต้นข้าว เมื่อต้นข้าวยิ่งโตจะยิ่งมีสีเขียวขึ้นเรื่อยๆ จนถึงวันเก็บ จะใช้ปุ๋ยเพียง ครั้งเดียวคือ 1 ไร่ ต่อ 1 ตัน เมื่อเทียบกับแปลงข้างๆ ที่ใช้ปุ๋ยเคมี ที่ต้องมีการใส่ปุ๋ยหลายๆ ครั้งกว่าจะถึงวันเก็บ ถึงแม้จะมีสีเขียวของ ต้นข้าวตั้งแต่ลงต้นกล้าก็ตาม

## แนวทางปฏิบัติในอนาคต

จัดทำแปลงรวมสาธิตการทำนาครบวงจร จัดทำการส่งเสริม การท่องเที่ยวโดยจัดให้มีบริษัททัวร์นำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแปลงนา ทดลองทำนา ทานอาหารที่ขังนา และจัดให้มีการเข้าพักที่ขังนาแบบ ลอดสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง

**กรณีศึกษา : เวทีเกษตรกรและอาหาร (ข้าว)  
ที่เอื้อต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 2  
ณ บ้านเรียนรู้เกษตรธรรมชาติบางแก้ว อ.บางแก้ว จ.พัทลุง  
วันที่ 9 ตุลาคม 2550 (08.00-17.00 น.)  
จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน**

การพบปะพูดคุยกันระหว่างผู้ดำเนินงานกับกลุ่มเกษตรกรที่บางแก้วเป็นไปอย่างดี กลุ่มเกษตรกรให้ความร่วมมืออย่างดี บอกกล่าวเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มบ้านเรียนรู้และเล่าถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มที่ผ่านมา เกษตรกรได้เล่าถึงความเป็นมาของการทำข้าวในอ.บางแก้ว สายพันธุ์ข้าวที่เคยปลูกในบางแก้ว และบอกเล่าถึงความสำเร็จของกลุ่มในปัจจุบัน

### **จุดเริ่มต้นของการทำนาในบางแก้ว**

การทำนาเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2471 โดยคนจีนที่เข้ามาอยู่ในอ.บางแก้วได้ริเริ่มการทำนา ทำให้คนทั่วไปรู้จักการทำนา รวมทั้งชาวบ้านใน อ.บางแก้วด้วย สมัยก่อนการส่งข้าวไปขายตามที่ต่างๆ จะลำเลียงส่งโดยทางรถไฟ และพันธุ์ข้าวที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในสมัยนั้นก็คือข้าวกอแหละ

### **ปัญหาที่พบในการทำนา**

การขาดแคลนน้ำทำนา เพราะส่วนใหญ่น้ำจะใช้น้ำชลประทาน ซึ่งจะมีการปล่อยน้ำเป็นเวลา ทำให้เกษตรกรไม่สามารถรู้เวลาการปล่อยน้ำทำให้การควบคุมน้ำเข้านาทำได้ยาก บางครั้งน้ำมีมากเกินไปหรือบางครั้งน้ำน้อยเกินไป จึงเป็นปัญหาของการทำนา และอีกปัญหาก็คือศัตรูข้าว อย่างเช่น แมลงต่างๆ หนอน หนู และนก ที่มารบกวนต้นกล้าข้าวอย่างหนัก เป็นปัญหาที่รุนแรงมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่ายังไม่ได้รับการส่งเสริมทางการตลาดเท่าที่ควร ทำให้ปริมาณที่ขายได้ยังน้อยอยู่

## วิธีการแก้ปัญหา

เกษตรกรใช้วิธีการดักจับ แต่ก็ไม่สามารถช่วยได้มากนัก ส่วนเรื่องศัตรูข้าวอื่นๆ ก็ใช้น้ำหมักธรรมชาติ หรือการใช้วิธีธรรมชาติ นั่นก็คือ ให้ธรรมชาติกำจัดธรรมชาติกันเอง

## สายพันธุ์ที่พบใน อ.บางแก้ว

พันธุ์ข้าวที่พบใน อ.บางแก้ว สามารถแบ่งได้ 3 กลุ่มใหญ่ คือ

### ข้าว 6 เดือน

- ข้าวนางฝ้าย
- ข้าวตุน
- ข้าวเล็บนก
- ข้าวนางสาวทาว
- ข้าวช่อมะพร้าว
- ข้าวนางพญา
- ข้าวช่อจังหวัด
- ข้าวคล้า

### ข้าว 5 เดือน

- ข้าวลูกยอ
- ข้าวไข่มดริน
- ข้าวซินดิน
- ข้าวช่อดงงา
- ข้าวญาโทร
- ข้าวนางเกิด
- ข้าวนางพญาฝักเสียน
- ข้าวสังข์หยด
- ข้าวเข้มทอง

- ข้าวกอแหละ
- ข้าวห้วนนา
- ข้าวกะหวิน
- ข้าวหอมจันทร์
- ข้าวแดงปักอัน
- \* ปัจจุบันข้าวกอแหละ พบที่ศูนย์ทดลองข้าวปทุมธานีที่เดียว

#### ข้าว 4 เดือน

- ข้าวเลี้ยง
- ข้าวยายอ
- ข้าวดอกยอม (ข้าวไร่)

นอกจากนี้ยังมีข้าวที่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นข้าวกลุ่มใดอีกคือ

- ข้าวกบ (รูน้อง)
- ข้าวหนวนหัก
- ข้าวซังห่อกล้วย
- ข้าวเข็มดำ
- ข้าวปิ่นแก้ว

ซึ่งรวมสายพันธุ์ทั้งหมดแล้วมี 36 สายพันธุ์ และที่ยังพบว่ามีการปลูกอยู่ในบริเวณ อ.บางแก้วมีทั้งหมด 10 สายพันธุ์ คือ

- ข้าวช่อจำปา
- ข้าวแหละหอม
- ข้าวเข็มทอง
- ข้าวช่อดานนา
- ข้าวสังข์หยด
- ข้าวไช่มดริน
- ข้าวเล็บนก
- ข้าวห้วนนา
- ข้าวช่องรี
- ข้าวหอมจันทร์

## วิธีการทำนา

การทำนาใน อ.บางแก้ว มี 2 แบบคือ

- การทำนารวมท้องถื่น  
เป็นการทำนาแบบเน้นสายพันธุ์ข้าวท้องถื่น โดยจะเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับการทำเป็นพันธุ์ข้าวปลูกในปีต่อไป
- การทำนาส่วนบุคคล  
การทำนาตามคุณภาพของดิน หรือตามความต้องการของเจ้าของที่ดินที่ต้องการบริโภคในครอบครัว

## ขั้นตอนการปลูกข้าว

### 1. การเตรียมดิน (นาหว่าน)

- ไถตะ ตากแดดไม่ใช้สารควบคุมวัชพืช ทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน เริ่มไถประมาณเดือนกรกฎาคม

### 2. การปลูก

- ไถแปร หลังจากการทิ้งช่วงจากการไถตะประมาณ 15 วัน
- ทำการหว่านเมล็ดข้าว
- ทำการกลบเมล็ดข้าว

### 3. การดูแลรักษา

ใช้วิธีการทางธรรมชาติคือการใช้ปุ๋ยชีวภาพในการดูแลรักษา เช่น ปุ๋ยคอก, ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสด เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ทำให้ข้าวที่ได้ไม่มีสารพิษ ปลอดภัย ดีต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ทั้งยังช่วยรักษาคุณภาพของดินไม่ให้เสื่อม

## การเก็บเกี่ยว

วิธีการเก็บเกี่ยวจะมี 2 แบบคือ การเก็บด้วยแกะหรือเคียว ซึ่งปริมาณการเก็บอยู่ที่ 1 ไร่ต่อคน ใช้เวลาในการเก็บ 3 วัน

## การนวดข้าว

เริ่มด้วยการดัดเรียง คือการนำเรียงข้าวมาวัดกับเท้าบนหนังวัวหรือบนเสื่อ จากนั้นนำข้าวที่ได้ไปตากแดดเพื่อไล่ความชื้น เพื่อจะได้ง่ายต่อการหุงและเป็นการรักษากลิ่นหอม

## การสีข้าว

การสีข้าวมี 2 แบบคือ

1. การสีกับครกสีข้าว ครกสีข้าวมี 3 ประเภทคือ
  - ครกถีบ (ครกกระเดื่อง)
  - ครกสีมือ
  - ครกทุ้ม (ครกตำ)
2. การสีที่โรงสีข้าว

## ความในใจของคุณจินดา มาสุข

ฉันชอบทำนามาก เพราะทำนามาตั้งแต่เด็กๆ ช่วยแม่มาตลอด ทำให้เกิดเป็นความผูกพัน จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังทำอยู่ตลอด เพราะไม่อยากให้วัฒนธรรมการปลูกข้าวถูกทอดทิ้ง ฉันทำนาแบบธรรมชาติ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมีในการทำนา เพราะผลผลิตที่ได้คุ้มกับสิ่งที่ลงทุนไป คือ ข้าวเล็บนกได้ผลผลิตอยู่ที่ประมาณ 80 ถังต่อไร่ ข้าวสังข์หยดได้ผลผลิตอยู่ที่ประมาณ 80 ถังขึ้นไปต่อไร่ การดูแลรักษาเมื่อเทียบกับเมื่อ 5 ปีที่แล้วไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ ไม่มีศัตรูพืช เพราะวิถีธรรมชาติสกัดธรรมชาติ เมื่อเปรียบเทียบกับแปลงข้างๆ ที่ใช้ปุ๋ยเคมีในการดูแลรักษาที่ต้องใส่ปุ๋ยในปริมาณ 8 ไร่ใช้ปุ๋ย 5 กระสอบ แต่ผลที่ตามมาคือ รวงข้าวสั้น ต้นล้ม และดินเสื่อม

ความหวังของคนทำนาที่มีต่อการทำนาในปัจจุบันคือ กลัวว่าลูกหลานจะดำเนินไปไม่เป็น ทิ้งให้หน้าร้างขาดคนดูแล แต่ก็ยังมีการช่วยเหลือกันในการทำนา มีการออกปากขอช่วยกันอยู่ หรือการออกปากจ้างการทำนา

## ตลาดขายข้าวในภาคใต้

สำหรับตลาดขายข้าวขนาดใหญ่ในภาคใต้มี 2 แห่ง คือ สุราษฎร์ธานี อยู่ที่บ้านสหกรณ์ครุ และสงขลา (หาดใหญ่) อยู่ที่ร้านไทยศิริ ไกลธรรมาคารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งตลาดข้าวมีอยู่ 2 แบบคือ

1. ตลาดแรกเปิด คือการเปิดตลาดออกไปสู่ภายนอกให้คนทั่วไปรู้จักข้าว ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากข้าวและอื่นๆ อีกมาก

2. ตลาดชุมชน คือการหาตลาดจากชุมชนสู่ชุมชน เน้นชุมชนเป็นหลัก แล้วค่อยๆ ขยายออกไปสู่ภายนอก

## แนวทางปฏิบัติในอนาคต

ภาพรวมของ จ.พัทลุง มีจุดเด่นที่น่าสนใจอยู่อีกหลายอย่าง เช่น ข้าวสังข์หยด แต่ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก ถ้าหากมีการสนับสนุนให้มากขึ้น ความเป็นไปได้มีอยู่ในเปอร์เซ็นต์สูงที่จะได้รับการยอมรับและเป็นจุดเด่นที่จะทำให้ จ.พัทลุงเป็นที่รู้จักของคนทุกภาค สามารถใช้เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในจังหวัด เป็นการกระจายรายได้ให้กับชาวบ้านและชุมชน เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย แต่ทางกลุ่มต้องการความช่วยเหลือในเรื่องการส่งเสริมการตลาดในด้านต่างๆ เพื่อให้คนทั่วไปรู้จักพันธุ์ข้าวของภาคใต้ให้มากขึ้น รวมทั้งการพัฒนามาตรฐานของข้าวและมีระบบรับรองคุณภาพต่อไป

นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีโครงการที่จะทำการท่องเที่ยวให้เกิดในชุมชน โดยการจัดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนาทุกขั้นตอน และเปิดสอนการทำนาในคอร์สสั้นๆ ให้กับผู้ที่สนใจการทำนา

ผลที่เกิดขึ้น...จากการขับเคลื่อนประเด็นเกษตร  
และอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ ปี 2549  
เวทีประเด็นสุขภาพ “ตลาดนัดสร้างสุขคนสงขลา '50”  
โรงแรมราชมั่งคลา พาวิลเลียน บีช รีสอร์ท  
วันที่ 6 ตุลาคม 2550

### แผนการดำเนินงาน

1. เวทีเรียนรู้พัฒนาเครือข่ายเกษตรวิถีธรรมวิถีไท
  - จัดประชุมคณะทำงานอย่างสม่ำเสมอ เดือนละ 1 ครั้ง
  - พัฒนากระบวนการทำงานเกษตรวิถีธรรม
  - สนับสนุนการบริหารจัดการ
  - สนับสนุนกิจกรรมระดับโซน
2. การสร้างผู้นำเกษตรวิถีธรรม วิถีไท เพื่ออาหารปลอดภัยและสุขภาพชุมชน ระดับเครือข่าย
  - เยี่ยมแปลงจัดเวทีอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
  - เสริมศักยภาพสนับสนุนปัจจัยการผลิต ตรวจสอบสุขภาพเกษตรกรของเครือข่าย
  - มอบป้ายเกษตรวิถีธรรมวิถีไท
3. การสนับสนุนตลาดและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพในระดับท้องถิ่น
  - ประสานให้เกิดตลาดกลางระดับจังหวัด 1 แห่ง (รพ.หาดใหญ่)
  - เชิญกลุ่มผู้ผลิตมาร่วมค้นหาแนวทางการตลาดร่วมกับผู้บริโภค



- อบรมให้ความรู้กับกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภค
  - จัดทัวร์สุขภาพ
  - เตรียมพร้อมสู่สหกรณ์การเกษตรวิถีธรรมชาติ
4. การสังเคราะห์และจัดการชุดความรู้ด้านเกษตรและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ
  5. การเสริมการจัดการสารสนเทศและสื่อสารณะโดยชุมชน
  6. สร้างความเข้มแข็งเครือข่ายสนับสนุนกิจกรรมพื้นที่ระดับโซน 3 โซน

## ผลการดำเนินงาน

### การสร้างผู้นำเกษตรวิถีธรรมชาติ

มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคณะทำงานประเด็นและคณะทำงานกลาง ในรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมโดยภาพรวมของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา และเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงเครือข่ายย่อยในจังหวัดให้มาทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกัน

### จัดการศึกษาดูงานด้วยการลงเยี่ยมแปลงเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

การเยี่ยมแปลงโซนเหนือ ณ แปลงแดงโม คาบสมุทรสติงพระ ณ กลุ่มคนรักขีหนอด โซนตกที่เขાพระ ห้วยโอน โซนเหนือที่อำเภอนาทวี สนับสนุนเกษตรกรต้นแบบในด้านการตลาด การให้กำลังใจ และกระตุ้นให้เกษตรกรอื่นๆ ในพื้นที่เห็นความสำคัญในการผลิตเกษตรแบบไร้สารเคมี จัดพร้อมทั้งทัวร์สุขภาพที่มีเครือข่ายผู้บริโภคจาก รพ.หาดใหญ่ กลุ่มชาวบ้าน โรงเรียน และเครือข่ายเกษตรกรกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา เช่น เกษตรกร อ.รัตภูมิ อ.นาทวี อ.สติงพระ อ.ควนเนียง มาพบผู้บริโภคได้เกิดความมั่นใจในแนวทางการผลิต เรียนรู้ในเรื่องเทคนิค

การปลูก สูตรน้ำหมักที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการเกษตรไร้อารเคมีในพื้นที่ต่างๆ ผู้ผลิตและผู้บริโภค ได้มีกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิต เกิดกิจกรรมต่อเนื่องในพื้นที่ โดยทางโรงเรียน บ้าน สุเหร่า เครือข่ายเกษตรกรในตำบลตลิ่งชัน องค์การบริหารส่วนตำบลตลิ่งชัน ระดมแนวทางส่งเสริมการเกษตรไร้อารเคมีในพื้นที่

### **การสนับสนุนตลาดและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ**

ค้นหาแนวทางร่วมกันในการทำตลาดกลางระดับจังหวัด รับประทานนโยบาย แนวทางดำเนินงานของ รพ.หาดใหญ่ และสหกรณ์บริการสุขภาพ ในเรื่องมาตรฐานการผลิต กลไกการตรวจสอบผลผลิต การจัดการความรู้ผู้บริโภค เกิดความร่วมมือในการรับรองมาตรฐานสินค้า โดยเครือข่ายเกษตรวิถีธรรมชาติ

### **การสนับสนุนกิจกรรมเกษตรใน 3 โซน**

เกษตรกรโซนสีทองพระมีการทำนารวม ฟื้นนาร้างมาใช้ประโยชน์ มีการร่วมมือร่วมแรงสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกร โซนเหนือมีการรวมตัวกันเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก

### **ผลการประเมินและติดตามผล**

จากการเปิดเวทีสมัชชาของกลุ่มเกษตรวิถีธรรมชาติ ทำให้ทราบถึงปัญหาจากการดำเนินงาน พบว่า การดำเนินงานต่างๆ ไม่ชัดเจน ได้แก่รายชื่อสมาชิกในโครงการ ไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน แม้ว่าจะทราบถึงข้อมูล ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ในนาข้าว สวนยางและแปลงผัก และแนวทางแก้ไขโดยวิธีการลดหรือเลิกใช้สารเคมี โดยการหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำเกษตรทุกรูปแบบ แต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

### กิจกรรมการเยี่ยมโซนเกษตร 3 โซน

ที่โซนเหนือไปเยี่ยมชมแปลงของอิหม่ามรออิมที่ปลูกแตงโม ปัญหาที่พบคือ จากข้อมูลมีสมาชิกในการทำเกษตรวิถีธรรมชาติทั้งหมด 40 ราย แต่การลงมือปฏิบัติทำแบบไร้สารเคมีจริงๆ มีแค่ 2 รายเท่านั้น อีก 38 รายไม่ผ่านการตรวจสอบ เพราะยังมีการใช้สารเคมีอยู่ ปัญหา ก็คือ มีปัญหาทางศาสนาเกี่ยวข้องกับ ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ยึดความสะดวกเป็นหลัก จากปัญหาเหล่านี้จึงทำให้แนวทางการปฏิบัติเป็นไปได้ยากที่จะประสบผลสำเร็จ

กลุ่มคุณปราณี กลุ่มนารวมร่วมการเรียนรู้ เป็นกลุ่มที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการดูแลรักษาแปลงนาข้าว มีสมาชิก 25 คน ได้มีการอบรมทำปุ๋ยชีวภาพและส่งเสริมให้สมาชิกใช้ปุ๋ยนี้ไปดูแลแปลงนาของตนเอง โดยเริ่มทดลองใช้ในแปลงสาธิตก่อน ผลที่ได้คือต้นข้าวมีความสมบูรณ์ ไม่มีสารเคมีในนาข้าว แต่ต้องใช้ในปริมาณที่มาก ตกเฉลี่ย 1 ไร่ 10 กระสอบ จึงมีแต่แปลงสาธิตเท่านั้น และมีการขึ้นป้ายบอกที่แปลงว่าเป็นแปลงที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ และนอกจากนี้ปัญหาที่พบอีกคือ ในแปลงจะมีปูเข้ามาบุกรุกทำลายต้นกล้าของข้าว ทำได้แค่ช่วยกันจับไปทิ้งที่อื่น และปัญหาการขาดน้ำเพราะใช้วิธีคยธรรมชาติอย่างเดียว

ควนรู มีการทำนาขาดทุน จึงเปลี่ยนมาทำสวนยางแทน แต่การทำนาในพื้นที่ก็ยังมีการทำอยู่ ใช้การทำแบบนาหว่านซึ่งมีการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยซี้ค่างควา (ไม้ยา) เป็นปุ๋ยที่มีฟอสฟอรัสสูงและมีธาตุอาหารถึง 7.8 ปุ๋ยพืชสดจะใช้ในช่วงของการเตรียมดินในช่วงของการไถกลบ มีปัญหาที่พบคือ ปัญหาของหอยเชอรี่มารบกวนนาข้าว จึงใช้วิธีนำหอยเชอรี่มาทำน้ำหมัก เพราะมีทฤษฎีว่าหอยไม่กินหอยด้วยกัน

โชนควน บ้านคลองยอ มีโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดย:

1) การปลูกไม้ใช้หนี้ (เป็นตัวโครงการอยู่ยังไม่ได้ทำ) แต่ปัญหาที่พบคือ การตัดไม้ไม่ได้ ตัดไม้ลำบาก แต่ผลคาดหวังในอนาคตคือ รายได้จากส่วนนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน

2) การทำกลุ่มเครื่องแกง (ปฏิบัติแล้ว) ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ที่หาได้โดยเน้นเรื่องของความสะอาด ปลอดภัยและปลอดภัย แต่การทำส่วนใหญ่เป็นแบบของใครของมัน ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำ

3) กลุ่มพัฒนาพันธุ์ยางเข้าสู่โรงเรียนบ้านคลองยอ อ.เทพา เพื่อปลูกฝังความรู้และความรักให้กับเด็กๆ ในชุมชน แต่ในท้องถิ่นมีสวนที่ทำพันธุ์ยางขายอยู่แล้ว

4) โครงการปลูกไม้ คลองยอ ทุ่งรี เป็นการปลูกพืชแซมสวนยาง โดยเน้นที่ไม้ยืนต้น เช่น ไม้ตะเคียน กฤษณา การปลูกพืชเหล่านี้ไม่ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำยางที่ได้ กลับช่วยส่งให้ยางมีความชุ่มชื้นเพิ่มขึ้นจากใบไม้ที่ร่วงมาทับหน้าดินและเป็นปุ๋ยด้วย

5) โครงการปลูกผักเหียงหรือผักเหมียง เนื่องจากพื้นที่ปลูกผักชนิดอื่นๆ ถูกน้ำท่วมทำให้หันมาปลูกผักกันในร่องยางหรือร่องผลไม้ ผลที่ได้รับเป็นผลดีมาก เพราะผักเหียงไม่มีแมลงรบกวน ไม่ต้องใส่ปุ๋ยบำรุง จึงไม่มีปัญหาในการดูแลมากนัก

โชนคาบสมุทร จะมีการปลูกสวนยาง แต่ก็มีการปลูกต้นไม้แซมกับต้นยางด้วย คือ ต้นตะเคียน ต้นพะยอม ไม่มีผลเสียมีแต่ผลดีต่อต้นยางและดิน แต่ปัญหาที่พบจากการทำสวนยางคือ ทำให้พืชท้องถิ่นและระบบนิเวศดั้งเดิมหายไปด้วย วิธีแก้คือ การจัดอบรมและพัฒนาคนในท้องถิ่นให้ความสำคัญ ช่วยกันอนุรักษ์ระบบนิเวศและพืชท้องถิ่น

การปลูกผักในบางกล้า มีการพูดถึงการใช้สารเคมีในการปลูกผักที่มีปริมาณที่สูงมาก จนเป็นอันตรายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค แต่หากมองให้ลึกจะพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ใช้สารเคมีไม่ใช่คนในท้องถิ่น แต่จะ

เป็นเกษตรกรที่มาจากพื้นที่อื่นที่เข้ามาเช่าที่ของนายทุนทำเกษตร และจากปัญหาดังกล่าวทำให้มีการรวมกลุ่มกันผลิตผักปลอดสารพิษในรูปแบบของกลุ่มสหกรณ์ที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการทำเกษตร

กลุ่มอุบัติเหตุบ้านพรุ มีการปลูกผักไร้สารพิษเพื่อบริโภคเอง หรือนำส่วนที่เหลือมาขายส่งให้กับ รพ.หาดใหญ่ เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนพิการ (เหยื่อเมาแล้วขับ) ซึ่งทาง รพ.หาดใหญ่รับซื้อไว้ทั้งหมด

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการนำปุ๋ยชีวภาพมาใช้ในสวนยางและแปลงผัก นอกจากจะปลอดภัยจากสารพิษแล้ว ยังช่วยเรื่องของการฟื้นฟูสภาพดินให้มีคุณภาพดีขึ้นอีกด้วย

## แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

1. ให้โรงพยาบาลทุกโรงพยาบาลตรวจสอบรับรองผลผลิตเหล่านี้
2. เตรียมวัตถุดิบเพื่อการผลิตล่วงหน้าก่อนการผลิต
3. สร้างความขยัน ความคิดใหม่ๆ ให้กับเกษตรกร
4. การทำนาร่องขยายให้มากกว่าที่เป็นอยู่
5. อบจ. และ อบต.ต้องให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมเหล่านี้มากขึ้น
6. การเชื่อมโยงไปยังกับการปลูกผักเพื่อสุขภาพเข้าด้วยกัน
7. ให้คนเข้าใจธรรมชาติและระบบนิเวศเพื่อป้องกันและอนุรักษ์ให้คงอยู่
8. หนี่ลีนที่มีอยู่ต้องใช้หลักความพอเพียงมาช่วยในการแก้ไข
9. การปรับปรุงดิน ใช้กระบวนการจัดการอย่างมีระบบ
10. การปลูกผักทานเองในครัวเรือน ส่วนที่เหลือแบ่งขาย
11. จัดตั้งสมาคมเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท มีการจัดทำหลักสูตร โดยเปิดให้เกษตรกรในจังหวัดเข้ามาอบรมเรียนรู้ความรู้ต่างๆ

กรณีศึกษา : ประเด็นพันธุกรรม = เมล็ดพันธุ์ โดยคุณแก้ว ได้สร้างกระบวนการแบบขั้นบันได โดยการใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำนา สิ่งที่ได้คือ ปริมาณข้าวที่เพิ่มมากขึ้น มีเมล็ดเต็ม และการปลูกผักปลอดสารพิษ แต่การจำหน่ายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้บริโภคของผู้บริโภคด้วย

12. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอ ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมมือกันขับเคลื่อนให้ถึงระดับชาติ

13. อบจ.ควรให้การสนับสนุนงบประมาณโดยมีการร่วมมือกันกับหน่วยงานอื่นๆ ด้วย เพราะจะมีการผลักดันงานที่กว้างและมากขึ้นด้วย

### **บทสรุปการทำโครงการที่ส่งผลขับเคลื่อนกันในภาคหน้า**

1. การทำงานให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเกษตรกร ไม่ใช่เพียงกลุ่มที่ใช้สารเคมี
2. การให้ อบจ.สนับสนุนโดยเป็นตัวกลางเชื่อมโยงการรวมกลุ่มของกลุ่มย่อยต่างๆ
3. เปลี่ยนโลกทัศน์ของคนในชุมชนให้กว้างขึ้นควบคู่กับกระบวนการกลุ่ม
4. ผลักดันให้มีมาตรการควบคุมการโฆษณาเกี่ยวกับสารเคมี
5. มีการอนุรักษ์การทำนาอย่างจริงจัง ลดการส่งเสริมเรื่องของยาง ปาล์ม อาจทำโดยการกำหนดเขตพื้นที่การทำ



